

***THE PROPAGANDISTIC DIMENSION OF TEACHING ROMANIAN
LITERATURE IN SCHOOLS BETWEEN 1948-1964***

Cosmina Cristescu

PhD, "Transilvania" University of Brașov

Abstract: The instauration of the communist regime in Romania brings major changes in the way the educational system is designed. The mechanisms and institutions of our country as an European state and as they evolved in the second half of the XIXth century until 1944, are abolished by force and replaced with those of a Soviet model state. The education in People's Republic of Romania, according to the Constitution of April, 13 1948, becomes an exclusive activity of the state, and the 1948 Reform sets the educational process on scientific, dialectical-materialist bases.

All deviations from the rules of the totalitarian state represent a mistake, and the party controlled teaching system is primarily focused on ideological education. One-party monopoly is expressed not only in politics, but also in the literary life. A literary work has a social and an educational function, its purpose being the communist education of pupils by means of their aesthetic art of writing.

A major role in the period 1948-1964 will be given to studying Romanian language and literature in schools. The new literature has the mission to shape the consciousness of the future citizen of the communist homeland. The methodologies of teaching Romanian published in the period are injected with propaganda. They include at every step instructions, directives, guidelines for Romanian teachers to form the new man able to serve in the future the single party's interests. The atheistic education of pupils, their training in the communist spirit will become one of the priorities of teaching Romanian literature.

In the methodologies of teaching Romanian, exemplifying the methodological problems is generally done on texts having propagandistic content. The politicization of education is acute and despite the official discourse, the educational system undertakes an ideological training. The majority of the methodologies of teaching Romanian literature published during 1948-1964 is offering examples of ideology in disguise.

Keywords: Communism, methodology, Romanian literature, propaganda, curricula

Metodica este o disciplină pedagogică care orientează predarea unui anumit obiect de învățământ, pornind de la specificul acestuia.

Instaurarea regimului comunist în România aduce cu sine schimbări majore și de substanță în modul în care este conceput sistemul de instruire și educație. Instituțiile și mecanismele țării noastre ca stat european, așa cum evoluaseră din a doua jumătate a secolului al XIX-lea până în 1944, sunt desființate prin forță și înlocuite cu cele ale unui stat de tip sovietic.

Învățământul din Republica Populară Română devine, potrivit Constituției din 13 aprilie 1948, o activitate exclusivă a statului, iar reforma din 1948¹ pune la baza procesului de învățământ concepția științifică, materialist-dialectică despre societate, cultură și educație.

Un rol de mare importanță se va acorda în această perioadă studiului limbii și literaturii române în școala de cultură generală, această disciplină având menirea să contribuie masiv la educația cetățenească a elevilor. De altfel, în programa analitică a școlilor elementare (clasele I-VII), limba română era principalul obiect de studiu.

Politizarea învățământului este, în perioada comunistă, accentuată. În pofida discursului oficial, sistemul educativ întreprinde un dresaj ideologic. Metodicile de predare a literaturii române apărute în epocă sunt injectate cu propagandă. Ele cuprind la tot pasul indicații, directive, îndrumări pentru fabricarea omului nou, care să servească în viitor interesele partidului unic.

Opera literară capătă o funcție social-educativă, scopul ei fiind educarea comunistă a elevilor prin mijloacele estetice proprii artei scrisului. Caracterul formativ al lecțiilor de literatură română va fi pus în umbră de caracterul informativ și propagandistic.

Aplicarea mecanică după 1948 a noului sistem școlar de inspirație sovietică va avea rezultate negative asupra învățământului. Reforma comunistă a educației contribuie la uniformizarea din sistem. Elevii nu sunt menajați, nu sunt puși la adăpost de propagandă, dimpotrivă, ei sunt cei mai vizați pentru a li se formata mințile: „Pentru comuniștii români, la fel ca și pentru cei sovietici, un învățământ apolitic era de neconceput. Din perspectiva noului regim, educația era prin definiție ideologică...”².

La primul Congres al Scriitorilor Sovietici (17 august-1 septembrie 1934), Maxim Gorki, întemeietorul literaturii sovietice în viziunea propagandei, îi ceartă părintește pe scriitori deoarece, apreciază el, nu dedică suficiente texte copiilor: „Creșterea omului nou se poate

¹ *Decretul Nr. 175* în „Monitorul Oficial”, partea I, anul CXVI, nr. 177, marți 3 august 1948, pp. 6321-6324.

² Cristian Vasile, *Literatura și artele în România comunistă 1948-1953*, Editura Humanitas, București, 2010, p. 294.

observa deosebit de limpede la copii; totuși literatura nu le acordă nicio atenție. Se pare că scriitorii noștri socotesc că e mai prejos de demnitatea lor să scrie pentru și despre copii.

Cred că nu mă înșel relevând faptul că părinții încep să se poarte mai cu grijă și cu mai multă gingășie cu copiii; după părerea mea, asta-i foarte natural, fiindcă pentru prima oară în viața întregii omeniri, copiii vor moșteni de la părinți nu bani, case și mobile, ci ceva care prezintă o valoare efectivă și solidă – un stat socialist, creat prin munca taților și a mamelor lor.”³ El însuși un promotor al idealurilor culturii proletare, Gorki a fost principalul raportor al Congresului, la care s-au luat în considerație perspectivele dezvoltării literaturii pentru copii.

În același spirit, în cuvântarea pe care o rostește la Congresul învățătorilor din Republica Populară Română (10 aprilie 1952), Gheorghe Gheorghiu-Dej afirmă: „Trebuie să se acorde o deosebită atenție studierii în școli a limbii române, făurită de popor prin eforturile a zeci de generații; a literaturii progresiste, clasice și contemporane, care oglindește năzuințele poporului, lupta și cuceririle sale; a istoriei României, care înfățișează lupta de veacuri a poporului pentru libertate.”⁴

Metodica predării literaturii române în clasele V-XI, Editura Cartea Rusă, București, 1950⁵

Lucrurile sunt nesedimentate în proaspăta Românie comunistă, noul sistem de învățământ, conceput după model sovietic, rupe cu tradiția învățământului românesc din perioada interbelică. În 1950 era devreme pentru elaborarea unei metodici românești, acest lucru se va întâmpla după aproximativ zece ani de experiență a predării.

Metodica predării literaturii române în clasele V-XI este impregnată de ideologie. Cele aproximativ patru sute de pagini sunt saturate de clișee, lozinci, limbaj de lemn, propagandă. Tonul nu este al unei lucrări științifice de metodică a predării unei discipline de învățământ, obediența față de puterea politică fiind vizibilă la tot pasul.

Metodica anunță încă din partea întâi, că este „bazată pe experiența celei mai înaintate pedagogii din lume, pedagogia sovietică”⁶, la fel ca și pe „știința și metoda cea mai înaintată – concepția lui Marx, Engels, Lenin și Stalin.”⁷

³ Maxim Gorki, *Despre literatura pentru copii*, Editura Tineretului, București, 1955, p. 138.

⁴ Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări*, Editura de Stat pentru Literatură Politică, București, 1956, pp. 459-460.

⁵ *Metodica predării literaturii române în clasele V-XI*, Editura Cartea Rusă, București, 1950

⁶ *Ibid.*, p. 9.

⁷ *Ibid.*, p. 10.

În subsolul paginii, la referințele bibliografice, regăsim trimiteri precum: V.I. Lenin (*Opere, Despre literatură, Sarcinile Uniunilor Tineretului Comunist*), A.A. Jdanov (*Raport asupra revistelor Zvezda și Leningrad*), Fr. Engels (*Anti-Dühring*), I.V. Stalin (*Problemele leninismului*), A.I. Sobolev și N.G. Cernâșevschi.

Literatura este glorificată prin prisma faptului că își aduce contribuția la educarea în spirit comunist a tinerilor: „Dar culoarea puternic emoțională a cunoașterii realității, specifică literaturii, prezența în actul de cunoaștere a valorilor moral-estetice, fac din literatură una din cele mai puternice arme de educație comunistă.”⁸

Aplicațiile cunoștințelor teoretice se fac obsesiv pe aproximativ aceleași texte: poezia *Grivița Roșie* de Marcel Breslașu; poemul *Moscova Roșie, Moscova Aurie* de Radu Pădure; comedia *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale; romanul *Desculț* de Z. Stancu; romanul *Mitrea Cocor* de M. Sadoveanu. Citarea repetată a acestor texte demonstrează faptul că partidul unic se folosește cât poate de mult de funcția instrumentală a literaturii pentru a-și implementa programul politic.

Profesorului i se trasează sarcini precise: „Profesorul de limba și literatura română trebuie să dezvolte la elevii săi cele mai bune însușiri ale omului nou, constructor al orânduirii socialiste. Aceste însușiri sunt, în primul rând: dragostea față de poporul nostru muncitor și față de toți oamenii muncii din lumea întreagă; devotamentul față de Partid; dragostea față de popoarele sovietice și față de conducătorul lor genial, I.V. Stalin; cinste; curaj; solidaritate tovarășească; dragoste și atitudine cinstită față de muncă; ură neîmpăcată față de exploatatori.”⁹

Publicată în 1950, metodică reflectă din plin cultului personalității impus de Stalin. După moartea dictatorului sovietic, cultul personalității este condamnat, la fel ca și încremenirea în dogmatismul învățăturilor marxist-leniniste.¹⁰ Ca urmare, referirile la Stalin din metodici sau manuale școlare vor înceta după acest moment.

Un aspect interesant al metodicii este faptul că autorul / autorii (neprecizați) ai manualului expun „dosarul” lui Caragiale de câte ori li se ivește ocazia. De altfel, Caragiale este un scriitor pe care realismul-socialist l-a revendicat, iar opera sa este văzută ca o satiră incisivă la adresa burghezo-moșierimii. În opinia autorilor metodicii, dramaturgul român oglindește în operele sale aspecte ale societății burghezo-moșierești de la sfârșitul secolului al

⁸ *Ibid.*, p. 14.

⁹ *Ibid.*, p. 24.

¹⁰ *De ce cultul personalității este străin spiritului marxism-leninismului* în „Scânteia”, anul XXV, nr. 3557, 30 martie 1956, p. 4.

XIX-lea. Deși i se face reproșul că poziția lui socială de mic-burghez i-a limitat considerabil perspectivele sau că n-a înțeles rolul clasei muncitoare ca unică forță în măsură să înlăture societatea „putredă” burghezo-moșierescă, totuși, pare că i se recunoaște (prin prisma ideologiei) calitatea creației. Astfel, valoarea și popularitatea comediei *O scrisoare pierdută* rezidă în faptul că: „Din această comedie elevii pot afla multe lucruri interesante despre monstruoasa coaliție burghezo-moșierească, despre moravurile putrede ale clicii exploatoare dela putere, cunoștințe pe care cu greu le-ar putea dobândi atât de concret și de viu, utilizând alte izvoare.”¹¹ Aceste informații se reiau și în partea a doua a metodicii: „Caragiale vorbește despre ticăloșia societății capitaliste tocmai fiindcă el iubea poporul asuprit și umilit de clica putredă a exploatatorilor de la conducerea țării.”¹²

Partea întâi face loc și unei alte dezbateri, despre estetica reacționară, al cărei reprezentant a fost Titu Maiorescu. Criticul este înfierat deoarece a cultivat principiul „artă pentru artă”, „o concepție mincinoasă, susținând că arta trebuie să fie ruptă de frământările sociale, fiind deasupra lor și a luptei de clasă.”¹³

Discursul pare desprins dintr-un curs de filosofie marxist-leninistă, nu dintre copertele unei metodici a literaturii. În sprijinul aserțiunilor este invocat celebrul articol al lui Lenin, *Organizația de partid și literatura de partid*, care trebuie să fie un adevărat îndreptar pentru cadrul didactic. Afirmările sunt tot mai grave și mai vehemente, propaganda devine tot mai perversă, concepțiile sunt tot mai false: „Arta burgheză decadentă a ajutat, din punct de vedere ideologic, fascismul în încercarea criminală de înrobire a popoarelor și de distrugere a civilizației. Arta burgheză decadentă, vândută Wall-Street-ului, slujește astăzi scopurilor criminale ale ațățătorilor la un nou război.

Arta realistă contemporană continuă lupta împotriva artei antirealiste și a societății putrede care o alimentează. În fruntea acestei lupte dintre nou și vechi se găsește arta sovietică, arta realismului socialist.”¹⁴ Aceleași obsesii ideologice revin în metodicile și manualele școlare ale anilor ‘50, aceleași îndemnuri la vigilență continuă, la ură față de dușman, la atașament față de valorile comuniste. Analizând limbajul de lemn folosit în discursul ideologic, Françoise Thom face observația că acesta recurge frecvent la procedee metonimice: „regăsim

¹¹ *Metodica predării literaturii române în clasele V-XI, op. cit.*, p. 14.

¹² *Ibid.*, p. 40.

¹³ *Ibid.*, p. 19.

¹⁴ *Ibid.*, p. 20.

invariabil aceleași metonimii pentru a desemna dușmanul sau a glorifica forțele progresiste: Wall Street, Pentagonul etichetează tabăra reacționară”¹⁵.

Partea a doua se deschide cu prezentarea etapelor succesive pe care le presupune receptarea literaturii în școală: lectura explicativă (clasele I-IV), lectura literară (clasele V-VII), teoria literaturii (clasa a VIII-a) și istoria literaturii române (clasele IX-XI).

Predarea lecturii literare are scopul de îndoctrinare, de educare ideologică prin intermediul operelor angajate din literatura proprie și din literatura sovietică. Materialul de studiu, deși pare variat, poate fi redus la același numitor comun al propagandei comuniste. Selectând, metodică propune studierea operelor literare care au ca temă:

„a) aspecte din lupta clasei muncitoare până la 23 August 1944, sub conducerea Partidului Comunist Român;

b) eliberarea țării noastre de către Armata Sovietică;

c) lupta și munca poporului muncitor condus de Partid pentru construirea socialismului, în Republica Populară Română. Aici intră operele lui A. Toma, Mihail Sadoveanu, Maria Banuș, Mihai Beniuc, Zaharia Stancu, Eusebiu Camilar, M. Davidoglu, Petru Dumitriu, etc., ca și ale scriitorilor naționalităților conlocuitoare, de ex. Nagy Istvan, Asztalos.”¹⁶

În capitolul dedicat predării cunoștințelor gramaticale, însușirea noțiunilor de limbă română este motivată astfel: „Fiecare om al muncii trebuie să posede deprinderea limbii scrise, pentru a face un raport, o dare de seamă asupra muncii lui, să ia parte la întocmirea gazetei de perete, etc. În același timp, el trebuie să știe să ia cuvântul la adunări, să se exprime clar și cu conținut în fața unui auditoriu, să combată argumentat ideologia dușmanului de clasă, să-și apere părerea lui.”¹⁷

Partea a patra a lucrării reia observațiile anterioare legate de „activitatea reacționară a lui Titu Maiorescu și a *Junimii*”¹⁸, făcând demarcație între scriitorii care au exprimat constant în scrierile lor idealurile clasei muncitoare (C. Dobrogeanu-Gherea, D.Th. Neculuță, I. Păun-Pincio, Al. Sahia, A. Toma etc.) și „alții care au resimțit mai mult sau mai puțin influența mișcării muncitorești dela noi, ceea ce a determinat multe din aspectele pozitive ale operelor lor (de ex. M. Eminescu, I.L. Caragiale, A. Vlahuță, etc.)”¹⁹ În capitolul dedicat lecțiilor de analiză literară se face o periodizare a literaturii, pornind tot de la criteriile propagandei

¹⁵ Françoise Thom, *Limba de lemn*, Editura Humanitas, București, 2005, p. 77.

¹⁶ *Ibid.*, p. 36.

¹⁷ *Ibid.*, pp. 194-195.

¹⁸ *Ibid.*, p. 232.

¹⁹ *Ibid.*, p. 233.

comuniste. Astfel, literatura în epoca definitivării „monstruoasei coaliții” burghezo-moșierești este exemplificată prin creația lui M. Eminescu (*Împărat și proletar, Epigonii, Scrisoarea III, Ai noștri tineri*). Deși sentimentul de revoltă socială care a generat poeziile amintite este apreciat, lui Eminescu i se aduce reproșul că „a fost lipsit de acea perspectivă spre viitor, pe care numai îmbrățișarea cauzei clasei consecvent revoluționare – proletariatul – i-ar fi putut-o da.”²⁰

Este analizată apoi evoluția literaturii române după 1881, anul apariției revistei „Contemporanul”. Poeții și prozatorii ce au ținut de curentul lansat de această revistă și-au transformat scrierile într-o „armă” de educare politică și ideologică a generației tinere.

Primul poet ce aparține perioadei este D.Th. Neculuță, care „a scris în epoca în care capitalismul pășește în ultimul său stadiu, în faza sa de agonie, în faza imperialismului.”²¹ Neculuță este calificat drept primul nostru poet revoluționar, ale cărui sentimente de ură împotriva exploataților s-au exprimat în poezii (multe publicate și în manualele școlare) precum: *Cor de robi, Moment de revoltă, Martiri și călăi, Sculași*.

Următorul scriitor analizat este Al. Vlahuță, a cărui poziție față de regimul moșieresc deși este caracterizată printr-o „șovăială ideologică”²², surprinde prin creații în care se reflectă rolul social al literaturii (poezia *Unde ni sunt visătorii*, schița *Socoteala*, romanul *Dan* etc.). Profesorul primește indicații și în privința altui aspect pe care trebuie să-l sublinieze atunci când predă texte aparținându-i lui Al. Vlahuță, și anume atitudinea sa antimonarhică: „Aceasta o poate ilustra în modul cel mai viu prin analiza poeziei *1907*, care cuprinde un puternic atac la adresa monarhiei și a minciunii pe care se rezema întreaga alcătuire socială din vremea sa.”²³

Literatura dintre cele două războaie mondiale este exemplificată prin creația lui Al. Sahia, iar literatura de după 23 August 1944 prin poezia lui A. Toma.

Discursul metodic alunecă frecvent în propagandă. Dacă discută la clasă despre creația literară de după 1944, profesorului i se recomandă să sublinieze că „eliberarea țării noastre de către Armata Sovietică și victoria clasei muncitoare, sub conducerea Partidului, au deschis o cale nouă și dezvoltării literaturii.”²⁴ Există, prin urmare, în viziunea propagandei, timpuri benefice (prezentul și viitorul), așa cum există zone benefice (Răsăritul).

²⁰ *Ibid.*, p. 275.

²¹ *Ibid.*, p. 279.

²² *Ibid.*, p. 283.

²³ *Ibid.*, p. 285.

²⁴ *Ibid.*, p. 293.

Profesorul trebuie să scoată în evidență și importanța „îndrumării” permanente date de Partidul Muncitoresc Român în domeniul artei și literaturii. În acest sens, cu scrupulozitate, sunt precizate titlurile articolelor apărute în „Scânteia”, organul central al P.M.R., pe care profesorul de literatură trebuie să le cunoască: *Mai multă principialitate în tratarea problemelor artei și literaturii* („Scânteia”, nr. 1171 din 16 iulie 1948), *Să luptăm pentru o critică de artă principială, pătrunsă de spirit de partid* („Scânteia”, nr. 1493 din 2 august 1949), *Punerea în valoare a tot ce este progresist în trecutul culturii noastre* („Scânteia”, nr. 1495 din 5 august 1949).

Capitolul se încheie cu prezentarea metodei realismului-socialist, a importanței literaturii scrise după această rețetă în educarea tinerilor în spiritul moralei comuniste și exemplificarea scriitorilor care au ilustrat în opera lor acest curent (M. Davidoglu, M. Sadoveanu etc.).

Partea a patra a metodicii, *Predarea istoriei literaturii române în școlile medii*, se încheie în același spirit propagandistic. Astfel, în ceea ce privește evaluarea elevilor, autorii metodicii propun profesorului de română lucrări de control având ca temă: „elemente progresiste în *Țiganiada* lui I.B. Deleanu; lupta lui Grigore Alexandrescu contra orânduirii feudale, prin opera sa; influența clasei muncitoare în opera lui Eminescu; aspecte ale putredei societăți burghezo-moșierești în opera lui I.L. Caragiale; lupta lui C. Dobrogeanu-Gherea pentru o artă progresistă; critica societății burghezo-moșierești în opera lui A. Vlahuță; lupta de clasă oglindită în opera lui M. Sadoveanu; poezia noastră lirică de astăzi, armă în lupta pentru pace.”²⁵

Tonul propagandistic se păstrează același în partea a cincea a lucrării, referitoare la formele de receptare ale literaturii în afara clasei și a școlii. Astfel, pentru discuții în cadrul cercurilor literare se propune o temă precum „dragostea de patrie în literatura noastră de după 23 August”²⁶, iar aplicațiile pentru școala elementară se fac pe texte ca: *Azi țara ta e casa ta* de A. Toma, *Cântec de pionier* de M. Breslașu, *Vânătoarea de lupi* de P. Dumitriu, *Lazăr de la Rusca* de Dan Deșliu, *Balada celor patru mineri* de D. Corbea sau *Patronul și La masa verde* de M. Banuș.

În continuare este scos în evidență rolul gazetei de perete care reflectă viața școlii, preocupările elevilor, dar și sărbătorirea unor evenimente politice ca: aniversarea Marii

²⁵ *Ibid.*, p. 345.

²⁶ *Ibid.*, p. 364.

Revoluții Socialiste din Octombrie, instaurarea Republicii Populare Române, 1 Mai, 23 August: „Urmând exemplul școlii sovietice, școlile noastre folosesc azi, în largă măsură, în viața lor de zi cu zi, gazeta de perete. Gazeta de perete are avantajul că, deși e scrisă într-un singur exemplar, fiind expusă în loc vizibil, se adresează uni cerc larg de cititori.”²⁷

Referindu-se la absența în republica populară a muzeelor literare, autorul manualului de metodică devine nostalgic: „Când, prin sprijinul clasei muncitoare și al Partidului, vom putea avea și noi muzee literare, după exemplul minunat al Uniunii Sovietice, ele vor fi pentru școală un ajutor prețios, în adâncirea problemelor de istoria literaturii.”²⁸

Ultimul capitol tratează probleme legate de planificarea materiei la disciplina limba și literatura română, iar în anexe găsim comentarii literare pentru două romane aparținând unor scriitori sovietici reprezentativi pentru ideologie (*Mama* de M. Gorki și *Pământ desțelenit* de M. Șolohov).

***Probleme metodice ale predării literaturii*, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, București, 1962**²⁹

Probleme metodice ale predării literaturii este un volum ce apare dintr-o necesitate, deoarece din 1950, când este editată *Metodica predării literaturii române în clasele V-XI*, nu se mai publicaseră decât lucrări de dimensiuni restrânse care să vizeze predarea literaturii. După cum mărturisesc autorii în *Cuvântul înainte*, lucrarea se vrea „o sinteză aproape a tuturor cercetărilor și studiilor de metodică a literaturii noastre din ultimii zece ani”³⁰, o lucrare fundamentată științific și care să facă uz de experiența didactică de până la momentul respectiv.

Dimensiunile întinse ale metodicii se reflectă în cuprins. Lucrarea este exhaustivă, cu pretenția de a acoperi toate problemele pe care le implică predarea literaturii în școala generală și liceu. Metodica este și foarte bine structurată. La elaborarea ei contribuie un colectiv de autori, prezentați în prefață: M.El. Ionescu-Miciora, G. Beldescu, G.G. Ursu, Clara Georgeta Chiosa, L. Faifen.

În *Cuvântul Înainte*, motivând conținutul lucrării, autorii se supun constrângerilor ideologiei totalitare: „Toate capitolele urmăresc cu atenție problemele educative esențiale ale studiului literaturii, formarea și dezvoltarea la elevi a sentimentelor și a convingerilor morale care caracterizează pe omul nou: dragostea pentru patria socialistă și pentru clasa muncitoare

²⁷ *Ibid.*, p. 368.

²⁸ *Ibid.*, p. 375.

²⁹ *Probleme metodice ale predării literaturii*, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, București, 1962

³⁰ *Ibid.*, p. 4.

din lumea întreagă, dorința de a fi factori activi în construirea socialismului și a comunismului, în apărarea păcii, precum și educarea simțului pentru frumosul în natură, în artă și în viața socială.”³¹

Partea introductivă tratează pregătirea profesorului de limba și literatura română. În spiritul doctrinei comuniste, acestuia i se cere o orientare ideologico-politică justă, un orizont cultural larg, o temeinică pregătire pedagogică și de specialitate. În ceea ce privește documentarea științifică a lecțiilor predate, se fac următoarele observații și exemplificări: „Antrenat în munca de documentare științifică pe tărâm ideologico-politic, profesorul va cerceta și operele democraților revoluționari ruși Belinski, Crenîșevski, Dobroliubov, ca și lucrările de estetică sovietică contemporană.

La orientarea profesorului de literatură contribuie și materialele privind – în general – problemele culturii, care apar în presa de partid (*Scânteia*, *Lupta de clasă* etc.), rapoartele, dezbaterile din cadrul Uniunii Scriitorilor din R.P.R.”³².

În prima parte a lucrării, dedicată lecturii literare, se subliniază faptul că lecțiile de literatură prin conținutul lor „vizează toate laturile educației social-morale, educația în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar, educația prin muncă și pentru muncă, educația disciplinei conștiente.”³³

Textele pe care se fac aplicațiile practice par preluate în întregime din *Metodica predării literaturii române în clasele V-XI* editată în 1950: *Împărat și proletar* de Mihai Eminescu, *Uzina vie* de Alexandru Sahia, *Mitrea Cocor* de Mihail Sadoveanu, *Lazăr de la Rusca* de Dan Deșliu etc.

Conținutul textelor oferă suficiente motive pentru propagandă și pentru repetarea neîncetată a frazelor lozincarde: „Proletarul înfierează reaua întocmire a societății burgheze, dezvăluind mijlocele prin care burghezia înșală pe cei mulți, ca să-i poată stăpâni mai ușor:

- a) Adevărata menire a dreptății impuse de statul și de legile burgheziei: apărarea averii și a măririi capitalistului, ocrotirea jafului și a vieții de huzur.
- b) Adevăratul înțeles al virtuții predicate de burghezie: nevoia de războaie, purtate cu sacrificiul vieții celor mulți, spre mărirea profiturilor burgheziei.
- c) Adevăratul rost al religiei: amăgirea săracilor cu speranța într-o viață mai bună, care i-ar aștepta pe cei trudiți dincolo de mormânt.

³¹ *Ibid.*, p. 4.

³² *Ibid.*, p. 9.

³³ *Ibid.*, p. 22.

d) Concluzie: caracterul nefiresc al exploatării sociale, care se menține numai prin înșelăciune, abuz, dezbinare și războaie.”³⁴

Partea a doua a lucrării vizează probleme de receptare a literaturii române în școala medie. Studiarea teoriei literaturii este tributară esteticii marxist-leniniste. Însușirea acestei discipline „aduce o importantă contribuție la justa orientare ideologică a elevilor, la dobândirea unei concepții înaintate asupra artei literaturii și, prin ea, asupra vieții.”³⁵ Referințele bibliografice ale acestei părți sunt: V.I. Lenin – *Despre cultură și artă*, Mihai Beniuc – *Leninismul și problemele dezvoltării literaturii și artei* (în „Lupta de clasă”), K. Marx și Fr. Engels – *Despre artă și literatură*. Recomandată în cuprinsul textului este și lectura la clasă a binecunoscutului articol al lui Lenin (indicat și de alte metodici) *Organizația de partid și literatura de partid*.

Subcapitolul referitor la lecția introductivă la studiul unei perioade din literatură face loc unui discurs mistificator referitor la perioada dintre cele două Războaie Mondiale. Scopul lui este de a justifica împărțirea literaturii române în două: „de o parte o literatură democratică ce se dezvoltă sub semnul realismului critic, de alta o literatură decadentă și antipopulară, ale cărei tendințe sunt desprinderea completă de om și de viața socială sau diversiunea naționalistă și mistică. Esența fenomenului literar al epocii constă în existența de fapt a două literaturi, cu direcții de dezvoltare antagonice.”³⁶

Și îndrumările privind predarea biografiei unui scriitor se dau pe aceeași linie propagandistică. Astfel, oferită spre exemplificare, biografia poetului Mihai Beniuc, „acest fruntaș al poeziei noastre realist-socialiste”, este un exemplu de viață. „Trăind copilăria fiului de țăran sărac”, cunoscând ca student în Germania „eroismul luptătorilor comuniști și ororile hitlerismului”, apropiindu-se în țară de „acțiunea partidului”, Beniuc scrie o poezie militantă, „o armă în lupta pentru dărâmarea orânduirii bazate pe exploatare și pentru instaurarea orânduirii socialiste.”³⁷

În continuare, scriitorii români sunt sancționați pentru că au făcut un „compromis cu interesele claselor dominante”³⁸: Vasile Alecsandri a cochetat cu monarhia, Costache Negruzzi

³⁴ *Ibid.*, p. 48.

³⁵ *Ibid.*, p. 178.

³⁶ *Ibid.*, p. 271.

³⁷ *Ibid.*, p. 279.

³⁸ *Ibid.*, p. 283.

„s-a izolat la sfârșitul vieții sale în antiunionismul latifundiarilor”³⁹, Octavian Goga a „plătit tribut alunecării României burghezo-moșierești spre fascism.”⁴⁰

În ultima parte a lucrării, referitoare la studiul literaturii în afara clasei, recomandările de lectură individuală includ texte a căror funcție primordială este de îndoctrinare:

„- opere care contribuie la educația patriotică a elevilor, reflectând lupta poporului nostru în trecut pentru libertate și independență și efortul generațiilor de astăzi pentru construirea unei vieți noi; [...]

- opere care oglindesc frăția dintre poporul român și popoarele din țările socialiste în lupta comună pentru pace, democrație și socialism;

- opere care reflectă viața fericită a copiilor și a tinerilor din patria noastră și din țările socialiste;

- opere care demască exploatarea și asuprirea națională.”⁴¹

În prezentarea volumului lecturii din afara clasei, mesajul devine halucinant. Astfel, educatorul care se lasă impresionat de numărul mare de cărți lecturate de un elev, comite o greșeală deoarece „lectura constituie câteodată o formă de trândăvie și de eludare de la îndatoririle școlare”⁴². Discursul continuă pe același ton fals didactic: „Aceasta se întâmplă mai ales la elevii pentru care cititul, lipsit de constrângere, are atribute opuse învățaturii; evitând efortul, munca organizată, aceștia se refugiază în lectură, deoarece lectura reprezintă, pentru ei, un mijloc de distracție. Abuzul relevă în asemenea cazuri superficialitate, risipă inutilă a spiritului.”⁴³

Prejudecățile antiintelectualiste ale partidului reies explicit din aceste pasaje. Al doilea argument adus în sprijinul ideii de a nu promova lectura în rândul elevilor este chiar mai aberant decât primul: „supraalimentarea cu lectură este pernicioasă pentru spirit, ruinează forțele intelectuale chiar atunci când atitudinea față de carte nu este cea de mai sus. Interesează în lectura individuală, nu volumul parcurs, ci cantitatea asimilată; astfel cheltuielile de energie cerebrală depășesc, fără ca elevii să-și dea seama, profitul.”⁴⁴

Planurile de lecție din Anexe includ titluri precum: *Împărat și proletar* de M. Eminescu (lecție de analiză a textului literar); *Realismul critic, metodă de creație preponderentă în*

³⁹ *Ibid.*, p. 283.

⁴⁰ *Ibid.*, p. 283.

⁴¹ *Ibid.*, p. 402.

⁴² *Ibid.*, p. 404.

⁴³ *Ibid.*, p. 404.

⁴⁴ *Ibid.*, p. 404.

literatura celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-le (lecție de recapitulare); *Concluzii asupra activității creatoare a lui M. Sadoveanu* (lecție de încheiere) etc.

Bibliografia, foarte bogată, include și multe texte ideologice.

Concluzii

În perioada comunistă, nu este promovată formarea la elevi a spiritului critic, creativitatea sau spontaneitatea: „Pe baza esteticii marxiste, profesorul va putea explica raportul strâns dintre noțiunea de etic și aceea de estetic în artă, deoarece literatura ca orice formă de ideologie este și trebuie să fie o forță activă în educarea maselor.”⁴⁵ Scopul învățământului românesc va deveni acela de a forma o nouă intelectualitate, în special tehnică.

Sugestiile de ordin ideologic din metodici pot fi cu ușurință corelate cu politica partidului. Dacă în metodicile apărute imediat după 1948, modelul este în permanență cel sovietic, după 1960, etapă care marchează politica lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și apoi a lui Nicolae Ceaușescu de distanțare față de Uniunea Sovietică, nu se mai face decât un apel palid la moștenirea stalinistă.

Studierea literaturii române în școală în perioada 1948-1964 va fi confiscată de propagandă. Remarcăm în discursul metodicile de predare a limbii și literaturii române publicate atunci agresivitatea tonului și patosul. Abaterile de la regulile statului totalitar nu sunt tolerate, iar sistemul de învățământ controlat de partid face, în primul rând, educație ideologică.

Bibliography

1. *De ce cultul personalității este străin spiritului marxism-leninismului* în „Scânteia”, anul XXV, nr. 3557, 30 martie 1956, p. 4.
2. *Decretul Nr. 175* în „Monitorul Oficial”, partea I, anul CXVI, nr. 177, marți 3 august 1948, pp. 6321-6324.
3. Chiosa, Clara Georgeta, *Metodica predării limbii și literaturii române*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1964.
4. Gheorghiu-Dej, Gheorghe, *Articole și cuvântări*, Editura de Stat pentru Literatură Politică, București, 1956.
5. Gorki, Maxim, *Despre literatura pentru copii*, Editura Tineretului, București, 1955.

⁴⁵ Clara Georgeta Chiosa, *Metodica predării limbii și literaturii române*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1964, p.168.

6. *Metodica predării literaturii române în clasele V-XI*, Editura Cartea Rusă, București, 1950.
7. *Probleme metodice ale predării literaturii*, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, București, 1962.
8. Thom, Françoise, *Limba de lemn*, Editura Humanitas, București, 2005.
9. Vasile, Cristian, *Literatura și artele în România comunistă 1948-1953*, Editura Humanitas, București, 2010.